QORTI ĊIVILI PRIM'AWLA
(Ġurisdizzjoni Kostituzzjonali)

ONOR. IMĦALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta' nhar il-Hamis, 16 ta' Ġunju, 2022

Numru

Rikors Numru 491/2021 TA

Romario Barbara (ID: 418596M)

Vs

Avukat Ġenerali u b'digriet tal-5 ta' Awissu 2021 isem l-Avukat Ġenerali ġie sostitwit għall-Avukat tal-Istat.

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ta' Romario Barbara(ir-rikorrent) tat-23 ta' Lulju 2021 li permezz tiegħu ppremetta u talab is-segwenti:

> **1.** "L-esponent qiegħed taħt l-Att tal-Akkuża bin-numru 12/2019 quddiem il-Qorti Kriminali fejn qed jiġi akkużat fl-uniku kap tal-Att tal-Akkuża talli nhar il-Hamis 22 ta' Settembru 2016 kellu fil-pussess tiegħu r-raza tal-cannabis meta ma kienx fil-pussess ta' awtorizżazzjoni għall-importazzjoni jew esportazzjoni maħruġa mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern f'ċirkostanzi li juru li dan il-pussess ma kienx għall-użu esklussiv tiegħu;

2. L-esponent kien irrilaxxa stqarrija fit-23 ta' Settembru 2016 mingħajr ma ngħatalu d-dritt li jkollu l-avukat tal-fiduċja tiegħu preżenti waqt it-teħid tagħha peress li l-liġi ta' dak iż-żmien ma kinitx tikkontempla tali dritt.

3. Billi l-istqarrija mogħtija mill-esponent ingħatat fi żmien meta huwa ma kellux il-fakulta li jkollu lill-avukat tal-għażla tiegħu preżenti tul l-istqarrija, ma setax jiġi spjegat lilu l-konsegwenzi ta' dak li qiegħed jgħid.

4. Għalkemm n-nuqqas ta' assistenza legali effettiva waqt l-interrogazzjoni ma jsarrafx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd għal smigħ xieraq ai termini tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u Artiklu 6 tal-Kovenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem, skont il-ġurisprudenza kostanti tal-Qorti Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem hemm lezjoni jekk persuna suspettata jew akkużata tkun preġudikata u ċioe "*substantially affected*" bit-teħid tal-istqarrijia mingħajr il-preżenza tal-avukat.

5. F'dan il-każ, l-esklużjoni totali ta' avukat tal-fiduċja tal-esponenti mill-istadju tal- investigazzjoni, partikolarment waqt it-teħid tal-istqarrija, huwa leżiv għad-drittijiet fundamentali tiegħu għal smigħ xieraq u hija ta' preġudizzju kbir għall-esponent, għaliex f'dan il-każ il-konfessjoni tiegħu hija prova ewlenija fil-process ġudizzjarju pendenti quddiem il-Qorti Kriminali, u konsegwentement l-użu tagħha ser ikollha impatt sostanzjali fuqhu u ser toħloq preġudizzju rrimedjabbli għalih.

6. Għaldaqstant il-fatt illi l-istqarrijiet tal-esponent ġew annessi fil-proċeduri, liema stqarrijiet skond ġurisprudenza kopjuża kemm Ewropea kif ukoll dik Maltija ttieħdu b'mod leżiv u jiksru d-dritt fundamentali għal smigħ xieraq, ikkundizzjona u jista' jikkundizzjona b'mod negattiv il-konkors tal-proċeduri kriminali.

7. Fil-fatt, u wara li l-esponent qajjem dan l-ilment permezz ta' rikors quddiem il-Qorti Kriminali, l-istess Qorti fid-deċiżjoni tagħha tas-27 ta' Ottubru 2020 ddikjarat illi l-istqarrija tal-esponent rilaxxata fit-23 ta' Settembru 2016 hija leżiva tad-drittijiet fundamentali tiegħu, u ddikjarat tali stqarrija bħala prova inammissibbli u ordnat l-isfilz tagħha. In oltre iddikjarat illi hija inammissibbli wkoll kwalsijasi referenza li saret minn xhieda jew f'provi dwar il-kontenut tal-istqarrija u għal dak li l-esponent setgħa qal waqt l-investigazzjoni mingħajr il-preżenza tal-avukat.

8. Għalkemm il-Qorti tal-Appell Kriminali ħasret u irrevokat is-sentenza, dan m'għamlitux għaliex ma sabitx lezjoni tad-drittijiet fundamentali tal-esponent, iżda għaliex skont il-Qorti tal-Appell l-esponent ma kellux iqanqal dan l-ilment tal-inammissibalita tal-istqarrija tiegħu permezz ta' eċċezzjoni.

9. Għalhekk kellha ssir din il-kawża.

Għal dawn ir-raġunijiet kollha, l-esponent jitlob bir-rispett li din l-Onorabbli Qorti:

1. Tiddikjara illi minħabba l-fatt illi l-esponent ma kellux l-assistenza legali waqt l-arrest u l-interrogazzjoni tiegħu, ġew leżi d-drittijiet fundamentali tal-esponent għal smigħ xieraq kif sanċiti fl-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem;

2 Takkorda dawk ir-rimedji effettivi u xierqa fiċ-ċirkostanzi".

Rat ir-risposta tal-Avukat tal-Istat (l-intimat) tas-26 ta' Awwissu 2021 li permezz tiegħu wieġeb is-segwenti:

INTRODUZZJONI

1. "Illi dina hija kawża kostituzzjonali fejn ir-rikorrenti qiegħed jilmenta dwar allegata vjolazzjoni tad-drittijiet fundamentali tiegħu ta' smiegħ xieraq kif sanċiti fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea, u dan minħabba l-fatt li waqt l-interrogatorju tiegħu kien sprovvist minn assistenza legali, u jitlob rimedji opportuni;

MERTU

2. Illi l-esponent jirrespinġi dawn l-allegazzjonijiet bħala infondati fil-fatt u fid-dritt stante li, kif ser jiġi spjegat aktar l-isfel, l-ebda aġir ta' l-esponenti ma kiser jew illeda xi dritt fundamentali tar-rikorrenti, jew xort'oħra ġew vjolati tali drittijiet kif allegat fir-Rikors promotur;

3. Illi qabel xejn, ir-rikorrenti jrid iġib prova suffiċjenti, u sal-grad rikjest mil-Liġi, li effettivament, fit-23 ta' Settembru 2016, ma ingħatalux id-dritt ta' assistenza legali waqt it-teħid ta' l-istqarrija;

4. Illi filwaqt illi l-Artikolu 355AUA ġie promulgat fis-sena 2016, effettivament id-dritt ta' aċċess għal assistenza legali ilu fis-seħħ mis-sena 2014 fil-Kodiċi penali Malti;

5. Illi d-Direttiva 2013/48/UE dwar dritt ta' aċċess għal avukat, għal-kuntatt ma partijiet terzi, u awtoritajiet konsolari fil-każ ta' kustodja ilha tapplika mis-26 ta' Novembru 2013;

6. Illi għalhekk, iċ-ċirkostanzi odjerni, bħala stat ta' fatt, għad iridu jiġu stabiliti u ċċarati;

7. Illi trid tinġieb il-prova li effettivament ir-rikorrenti eżawrixxa r-rimedji ordinarji a dispożizzjoni tiegħu, inkluż dak asserit minnu li tassew għamel talba quddiem il-Qorti Kriminali, iżda li din fl-aħħar mill-aħħar sfat fix-xejn. kif ukoll irid jiġi stabilit f'liema stadju tal-proċeduri penali qam dan l-ilment;

8. Illi tajjeb li jingħad ukoll li l-pulizija kienu taw id-drittijiet soliti lir-rikorrenti, inkluż id-dritt ta' silenzju, bi spjegazzjoni ċara li jekk jagħżel li jwieġeb dak li jgħid jista' jintuża bħala xhieda kontra tiegħu. L-element tal-volontarjeta ta' l-istqarrija irid bilfors jittieħed in konsiderazzjoni, inkluż il-fatt li r-rikorrenti la ġie mhedded, la saret pressjoni indebita fuqu u lanqas ma ġie imwiegħed xi ħaġa biex ikun ta d-depożizzjoni tiegħu - iżjed u iżjed jekk saret konfessjoni kif indikat mir-rikorrenti fir-Rikors promotur;

9. Illi dwar l-istqarrija li allegatament ittieħdet mingħajr assistenza legali jingħad li bħala punt ta' dritt taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea nsibu l-jedd għal smiegħ xieraq u mhux il-jedd għall-għajnuna ta' avukat qabel ma jew waqt illi, tittieħed stqarrija. Ifisser dan, li jekk in-nuqqas ta' konsultazzjoni ma' avukat fil-mument tat-tehid tal-istqarrija ma ġġib l-ebda preġudizzju serju għall-akkużat fl-

eżitu tal-proċeduri kriminali allura dan tal-aħħar ma jkollu l-ebda raġun jinvoka ksur tal-jedd ta' smigħ xieraq abbażi ta' dan in-nuqqas;

10. Illi filwaqt illi r-rikorrenti jindika li huwa sofra preġudizzjali in kwantu l-istqarrija tiegħu tikkostitwixxi konfessjoni, l-esponenti jissottometti bir-rispett illi, kif diġa ingħad, tenut kont tat-twissija mogħtija mill-Pulizija, twissija ċara li f'każ li r-rikorrenti jagħżel jiddeponi dak li jgħid jista' jintuża kontrih ġewwa Qorti, u tenut kont mhux biss tal-volontarjeta ta' l-istqarrija nonostante t-twissija li ingħata, iżda di piu, addirittura għażel li jikkonfessa, ir-rikorrenti ma jistax jillanja dwar preġudizzjali u dan in linea tal-massima *volenti non fit iniuria*;

11. Il-Qorti Kostituzzjonali għamlitha ċara f'ħafna sentenzi riċenti illi ma huwiex il-każ illi n-nuqqas ta' għajnuna ta' avukat iwassal, għalhekk biss *u ipso facto*, għall-ksur tal-jedd għal smigħ xieraq (ara ***inter alia Ir-Repubblika ta' Malta vs. Carmel Camilleri tat-22 ta' Frar 2013, Charles Stephen Muscat vs. Avukat Generali tat-8 ta' Ottubru 2012 u Joseph Buġeja vs. Avukat Ġenerali*** tal-14 ta' Jannar 2013), iżda jrid ikun hemm ċirkostanzi oħra, illi jwasslu għall konklużjoni illi minħabba n-nuqqas ta' aċċess għal avukat ma hemmx dik il-garanzija ta' leġittimità meħtieġa biex l-istqarrija titqies li ttieħdet bi ksur tal-jedd għal smigħ xieraq;

12. Marbut ma' dan, l-istqarrija ma tistax tiġi iżolata waħidha mill-bqija tal-kumpless tal-proċeduri kriminali. Kif ħafna drabi ngħad f'dawn iċ-ċirkostanzi, id-dritt tas-smigħ xieraq irid jiġi meqjus fil-kuntest tat-totalità tal-proċeduri kollha u mhux fir-rigward ta mument speċifiku. Tabiħaqq biex wieħed jiddetermina jekk kienx hemm ksur tal-jedd ta' smigħ xieraq, wieħed irid iqis il-proċess kollu kemm hu, magħduda magħhom l-imġieba tal-Qorti li tkun u kif ukoll ta' kif l-interessi tal-persuna mixlija kienu mressqa u mħarsin mill-istess Qorti. Wieħed ma jistax u m'għandux jiffoka fuq biċċa biss mill-proċess sħiħ ġudizzjarju biex minnu, jekk isib xi nuqqas jew għelt, jasal għall-konklużjoni li tabilfors seħħ ksur tal-jedd tas-smigħ xieraq (ara) fost oħrajn is-sentenzi ***Dr. Lawrence Pullicino vs. Onorevoli Prim Ministru et*** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fit-18 ta' Awwissu 1998, ***Anthony Zarb et vs. Ministru tal-Ġustizzja et*** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fis-16 ta' Ottubru 2002 u ***Gregorio sive Godwin Scicluna vs. Avukat Generali et*** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fil-15 ta' Ottubru 2003).

13. Illi sabiex jiġu applikati l-elementi ta' l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea jridu tabilfors jitqiesu l-fatturi proċesswali partikolari tal-każ, b'mod illi biex wieħed jiddetermina jekk kienx hemm ksur tal-jedd għal smigħ xieraq, wieħed irid iqis il-proċess kollu kemm hu, magħduda magħhom l-imġieba tal-Qorti li tkun u kif ukoll ta' kif l-interessi tal-persuna mixlija kienu mressqa u mħarsin mill-istess qorti (ara **Fenech vs Avukat Generali** deċiża fl-4 ta' Awwissu 1999 - Vol. LXXXIII.1.213). Wieħed ma jistax u m'għandux jiffoka fuq biċċa biss mill-proċess sħiħ ġudizzjarju biex minnu, jekk isib xi nuqqas jew għelt, jasal għall-konklużjoni li tabilfors seħħ ksur tal-jedd tas-smigħ xieraq (**Pullicino vs. Onor. Prim Ministru et** deċiża fit-18 ta' Awwissu 1998 - Vol. LXXXILI.158);

14. Illi kif sewwa jgħid ir-rikorrenti, in-nuqqas ta' assistenza legali waqt l-interrogazzjoni ma jsarrafx awtomatikament għal lezjoni tal-jedd għal smiegħ xieraq. L-esponenti jissottometti li l-Qorti Ewropeja evolviet fil-każistika tagħha. Ix-xenarju ġurisprudenzjali dwar din il-materja inbiddel kompletament bil-kawżi **Beuze vs. Belgium, Farruġia vs. Malta, u Stephens vs. Malta.**

15. Illi l-Qorti Ewropeja stabbiliet li f'każ li jkun hemm restrizzjoni għall-assistenza legali waqt l-interrogatorju, ma jkunx hemm ksur għad-dritt għal smigħ xieraq b'mod awtomatiku iżda f'dawk il-każijiet ikunu jridu jiġu applikati żewġ testijiet: (a) it-test tal-eżistenza tal-compelling reasons; u f'każ li tali compelling reasons ma jirriżultax (b) it-test tal-overall fairness tal-proċeduri. Iżda l-Qorti Ewropeja ma waqfitx hemm u fil-każ deċiż mill-Grand Chamber fl-ismijiet **Beuze v. Belgium** ġew elenkati numri ta' fatturi li kellhom jittieħdu in kunsiderazzjoni fil-kuntest tal-proċeduri fit-totalita' tagħhom sabiex wieħed jista' jasal għall-konkluzjoni jekk effettivament inkisirx id-dritt għal smigħ xieraq naxxenti mit-teħid ta' stqarrija mingħajr assistenza legali. Illi wara li ngħatat is-sentenza **Beuze v. Belgium** il-Qorti Ewropeja kellha l-opportunita' li tevalwa s-sistema proċesswali kriminali nostrana sabiex tara jekk is-sistema tagħna toffrix garanziji biżżejjed anke jekk id-dritt ta' avukat ikun ristrett b'mod sistematiku.

16. Illi lanqas ma jirriżulta li r-rikorrent ġie mhedded, imsawwat, imqarraq jew kien persuna vulnerabbli meta ġie interrogat. It-test deċisiv f'dawn il-każijiet huwa jekk fil-mument tat-tehid tal-istqarrija, l-interrogat kienx f'qagħda ta vulnerabbilita, djgħufija, biża, vjolenza jew pressjoni mhux xierqa. L-ebda waħda minn dawn iċ-ċirkostanzi ma tirriżulta f'dan il-każ.

17. Fl-aħħar mill-aħħar ix-xogħol ta ġudikant huwa proprju li jevalwa u japprezza x-xhieda li jisma u jiddeċidi liema xhieda għandu joqgħod fuqha u liema xhieda mhux ta min joqgħod fuqha u l-Kap 9 tal-Liġijiet ta' Malta jipprovdi kriterji biex jgħinuh jagħmel dan. Fil-fatt, l-Artikolu 465 jipprovdi li huwa l-Imħallef adit bil-ġuri li għandu, fl-indirizz tiegħu lill-ġurati, jispjega s-saħħa probatorja ta' l-evidenza, u liema evidenza għandha tiġi skartata;

18. Illi għalhekk, u għal dawn ir-raġunijiet kollha, l-ilment tar-rikorrent fuq in-nuqqas ta' assistenza legali għandu jiġi miċħud, bl-ispejjeż kontra tiegħu;

Salv eċċezzjonijiet ulterjuri".

Rat l-atti kollha.

Rat id-dokumenti kollha esebiti.

Rat in-noti ta' osservazzjonijiet rispettivi tal-partijiet.

Rat li r-rikors tħalla għal-lum għas-Sentenza.

Punti ta' fatti:

Presentement ir-rikorrent jinsab taħt att ta' akkuża bin-numru 12/2019 quddiem il-Qorti Kriminali. F'dawn il-proċeduri qiegħed ikun akkużat, li fit-22 ta' Settembru 2016, kellu fil-pussess tiegħu r-raza tal-cannabis meta ma kienx fil-

pussess ta' awtorizzazzjoni għall-importazzjoni jew esportazzjoni tagħha maħruġa mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern f'ċirkostanzi li juru li dan il-pusses ma' kienx għall-użu tiegħu.

Dak li wassal għall-arrest tiegħu, kienet tilwima familjari. Wieħed mill-familjari tiegħu kixef lir-rikorrent mal-pulizija dwar is-sustanza li kellu ir-rikorrent. Qalilhom li kien rama' basket abjad fi skip fit-Triq Labini Rabat. Il-Pulizija, fil-presenza tar-rikorrent, elevaw dan il-basket minn ġo skip. L-ewwel rejazzjoni tar-rikorrent kienet li jiċħad li dak kien tiegħu. Pero', fit-23 ta' Settembru 2016 irrillaxja stqarrija li permezz tagħha ammetta li dik is-sustanza kienet tiegħu u saħansitra ta ħjiel mingħand min kien akkwistha. Stqarr li kien xtraha elfejn u ħames mitt ewro (€2,500) bil-ħsieb li jbiegħha tlett elef u ħames mitt ewro (€3,500).

Din l-istqarrija ġiet rilaxxjata meta ma kellux l-avukat tal-għażla tiegħu presenti. B'dana kollu irid jingħad, li huwa iffirma dikjarazzjoni fl-istess jum meta kien interrogat, li biha iddikjara li kien qiegħed jirrinunzja li jikkonsulta jew ikellem wiċċ 'imb wiċċ avukat qabel l-interrogatorju (a' fol 23).

Wara li nħareġ l-Att ta' akkuża, anke wara li għalaq iż-żmien għall-presentata tal-eċċezzjonijiet mill-akkużat għall-Kap ta' Akkuża, permezz ta' rikors ad hoc presentat quddiem il-Qorti Kriminali, ir-rikorrent ilmenta, li meta rrilaxxja dik l-istqarrija huwa ma kellux l-assistenza ta' avukat u talab l-isfilza tagħha (a' fol 308). B'Digriet tal-Qorti Kriminali tas-27 ta' Ottubru 2020, dik l-istqarrija ġiet meqjusa bħala inammissibbli (a' fol 326).

L-Avukat Ġenerali interpona appell minn dak id-Digriet għal quddiem il-Qorti tal-Appell Kriminali [sede superjuri (a' fol 379). Ir-revoka ma kienitx fuq punt ta' sustanza, imma fuq wieħed ta' proċedura, peress li r-rikorrent ma setax iqanqal l-ilment tiegħu bil-mod kif għamel stante li ż-żmien għall-eċċezzjonijiet kien għalaq. Għalhekk it-talba tiegħu ġiet meqjusa bħala irritwali.

Fis-seduta tal-1 ta' Lulju 2021, ir-rikorrent informa lill-Qorti Kriminali li kien ser jagħmel il-proċeduri odjerni biex jattakka l-istqarrija minnu rilaxxjata (a' fol 389). Għalhekk saru dawn il-proċeduri.

<u>Punti ta' Liġi:</u>

Dak li qiegħed jitlob ir-rikorrent b'dawn il-proċeduri huwa li ġew miksura id-drittijiet fundamentali tiegħu kif imħarsa mill-artikolu 39 u 6 tal-Kostituzzjoni u Konvenzjoni rispettivament, minħabba l-fatt, li ma kellu ebda assitenza legali waqt l-arrest u l-interrogazzjoni.

F'dan ir-rigward il-ECHR spjegat il-prinċipju ġenerali involut fil-każ fis-**Sentenza fl-ismijiet Salduz -vs- Turkija tas-27 ta' Novembru 2008** meta qalet hekk:

"*In order for the right to a fair trial to remain sufficiently "practical and effective" …, Article 6 § 1 [of the Convention] requires that, as a rule, <u>access to a lawyer should be provided as from the first interrogation of a suspect by the police</u>, unless it is demonstrated in the light of the particular circumstances of each case that there are compelling reasons to restrict this right. Even where compelling reasons may exceptionally justify denial of access to a lawyer, such restriction – whatever its justification – must not unduly prejudice the rights of*

the accused under Article 6 … The rights of the defence will in principle be irretrievably prejudiced when incriminating statements made during police interrogation without access to a lawyer are used for a conviction." (Emfażi tal-Qorti).

Fuq dan il-punt, l-ECHR tant hija adamanti, li anke fejn lis-suspettat baqa' sieket u ma qal xejn, ukoll sabet li kien hemm ksur ta' dawn id-drittijiet għall-fatt biss li ma kienx hemm assistenza ta' avukat (Ara **Dayanan -vs- Turkija tat-8 ta' Diċembru 2009**). Iġifieri il-ħtieġa ta' presenza ta' avukat biex jassisti suspettat, meta din l-assistenza ma jkunx hemm rinunzja għaliha li tkun ċara, univoka u espressa, huwa prinċipju integrali għall-proċess ġust.

<u>Konsiderazzjonijiet:</u>

Huwa minnu li fil-mument ta' meta r-rikorrent irrilaxxja l-istqarrija inkwistjoni, fil-liġi tagħna kien għadu ma daħalx id-dritt tal-presenza tal-avukat waqt l-inetrrogarju. L-artikolu 355AUA tal-Kodici Kriminali jipprovdi fost oħrajn li *persuna suspettata jew akkużata għandu jkollha d-dritt lil-avukat tagħha jkun preżenti u jipparteċipa b'mod effettiv fl-interrogazzjoni.* Din il-parti tal-liġi ġiet introdotta Bl-Att LI tat-2006 u preċiżament fit-28 ta' Novembru 2016 meta l-istqarrija mertu ta' dawn il-proċeduri ġiet rilaxxjata fid-29 ta' Settembru 2016.

Kif jiddisponi artikolu 355AT (1) tal-Kodiċi Kriminali : *Dan it-Sub-titolu jittrasponi d-dispożizzjonijiet tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tat-22ta' Ottubru 2013.* Iġifieri stante li din kienet direttiva u mhux regolament, kien hemm bżonn it-trasposizzjoni tad-direttiva biex dak li tiddipsoni isir parti

mil-liġi Maltija. Iġifieri ma hux għal kollox korrett l-avukat tal-Istat meta fil-ħames risposta tiegħu bħal donnu jagħti x'jifhem li din id-direttiva ilha tapplika mis-26 ta' Novembru 2013. Fis-sewwa ilha tesisti fir-reġim legali tagħna minn xi tlett snin wara.

Imma indipendentement minn dan kollu, dritt fundamentali ma tikkrejaħx il-liġi, iżda pjuttost bil-kuntrarju. Dritt fundamentali, appuntu għalhekk fundamentali, ma jinħoloqx mill-bniedem iżda jitwieled miegħu. Għalhekk, jista' jkun hemm sitwazzjoni fejn minkejja ma jkunx hemm xi regola posittiva, bħal ma hija l-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni, dritt fundamentali xorta jista' jinkiser. Din il-Qorti qed tagħmilha ċara li temmen li bid-direttiva jew mingħajrha, bl-liġi jew mingħajrha, id-dritt fundamentali għall-assitenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni jew mill-mument tal-arrest, ma twelidtx mar-regolament jew mal-Att fuq imsemmi. Kull ma għamlu dawn il-liġijiet irrikonoxxew l-esistenza tiegħu.

Issa dak li jrid jiġi eżaminat jekk dan id-dritt fundamentali ġiex leż fiċ-ċirkostanzi tal-Każ li għandha quddiemha din il-Qorti. Illum huwa prinċipju rikonoxxut u paċifiku fil-ġurisprudenza li d-dritt ta' assistenza ta' avukat minn qabel ma persuna tiġi akkużata formalment, huwa element importanti li jirrekjedi artikolu 6(3) tal-Konvenzjoni. **F'Imbroscia-vs- Switzerland 24 ta' Novembru 1993 il-ECHR** b'referenza għal dan l-artikolu kienet diġa' qiegħda tirraġuna silloġestikament li "*it does not follow that the Article has no application to pre-trial proceedings".*

Matul is-snin il-Qorti ewropeja kompliet tevolvi dan il-kunċett tant li **f'Pischcalonikov -vs- Russia tal-24 ta' Novembru 2009** kompliet tispjega l-

importanza ta' dan il-prinċipju fis-sens li in-nuqqas ta' osservanza tiegħu fl-istadju bikri ta' meta l-pulizija tkun qed tinvestiga il-każ, partikolarment seta' jsir l-interrogatorju, jista' jippreġudika il-każ tal-individwu b'mod irreversibbli tul il-proċeduri kollha. Wara kollox, stqarrija għandha l-effetti ta' ammissjoni, li hija meqjusa r-reġina tal-provi. Biex ikun rifjut għall-assistenza ta' avukat irid ikun hemm ċirkostanzi impellenti li jiġġustifikawħ.

Il-Qrati tagħna dejjem imxew ma' dan it-tagħlim u qalu kemm-il darba, li llum il-ġurnata jidher li ma għad fadal l-ebda dubju li, għall-finijiet tal-artikolu 6(3) tal-Konvenzjoni, l-jedd li wieħed ikun mgħejjun minn avukat magħżul minnu nnifsu jew imqabbad għalih b'xejn meta ma jkollux minn fejn iħallas avukat, jibda jgħodd sa minn qabel is-smigħ proprju tal-każ kriminali.

Jidher li din it-tifsira ħarġet mill-fatt li ladarba l-ħarsien tal-jedd ta' smigħ xieraq fejn jidħol it-tul taż-żmien ta' kawża taħt l-artikolu 6(1) jgħodd f'kull stadju tal-proċediment, ma jistax jonqos li l-istess firxa tal-artikolu 6 ma tkunx tgħodd ukoll għal dawk il-garanziji minimi li l-persuna suġġetta għall-proċediment kriminali għandha jedd tgawdi taħt is-sub-artikolu (3) tal-imsemmi artikolu. Jidher li l-jedd li persuna tkun mgħejjuna minn avukat imqar waqt il-fażi tal-interrogazzjoni huwa b'rispett għad-dritt li l-ebda persuna ma għandha titħalla jew tkun imġiegħla tinkrimina lilha nnifisha (ara fost oħrajn **Sentenza tal-Qorti Kostituzzjonali tat-28 ta' Gunju, 2013 fl-ismijiet Geoffrey Galea v. L-Avukat Ġenerali et**).

L-Awtur Steven Cras jinnota is-segwenti:

"If suspects or accused persons are deprived of liberty, e.g., when they have been arrested and brought to the police station, ***the level of obligations resting on the Member*** *States must make the necessary arrangements to ensure that suspects or accused persons are in a position to effectively exercise their right of access to a lawyer, including by arranging for the assistance of a lawyer when the person concerned does not have one****, unless they have waived that right****."* (Emfażi ta' din il-Qorti. Ara **The Directive on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings. Eucrim pg 36 Issue 1/2014**)

Dan ifisser li meta l-akkużat ikun fil-kustodja tal-Pulizija, bħal meta taħt arrest jew interrogat, l-obbligu tal-Istat huwa ogħla minn meta jkunu bdew il-proċeduri formali. Għalhekk, f'dawn iċ-ċirkostanzi l-Istat għandu bl-ogħla diliġenza jassigura li drittijiet fundamentali tal-bniedem ikunu imħarsa. Presubilment, id-distinzjoni bejn l-istadju ta' meta jkunu għadhom ma nbdewx proċeduri formali u l-istadju meta jkunu hekk inbdew, huwa dovut għall-fatt għaliex waqt il-proċeduri formali u ċioe' meta jitressaq quddiem Qorti formalment, minn hemm 'l quddiem dejjem hemm is-serħan tal-moħħ li l-istess Qorti ser tgħasses fuq dawn d-drittijiet sabiex tiżgura li jkunu imħarsa. Iżda dan kollu sakemm l-istess akkużat ma jkunx irrinunzja għad-drittijiet tiegħu.

F'dan l-istadju għalhekk, il-Qorti trid tara x'issarraf fil-liġi d-dikjarazzjoni ta' rifjut tal-jedd għal parir legali li rriliaxxja r-rikorrent qabel ma beda jkun interrogat u r-rilaxxja l-istqarrija (a' fol 27). F'dan ir-rigward artikolu 9 tad-direttiva 2013/48/eu jiddisponi hekk:

"1. Without prejudice to national law requiring the mandatory presence or assistance of a lawyer, Member States shall ensure that, in relation to any waiver of a right referred to in Articles 3 and 10: (a) the suspect or accused person has been provided, orally or in writing, with clear and sufficient information in simple and understandable language about the content of the right concerned and the possible consequences of waiving it; and (b) the waiver is given voluntarily and unequivocally. 2. The waiver, which can be made in writing or orally, shall be noted, as well as the circumstances under which the waiver was given, using the recording procedure in accordance with the law of the Member State concerned. 3. Member States shall ensure that suspects or accused persons may revoke a waiver subsequently at any point during the criminal proceedings <u>and that they are informed about that possibility</u>. Such a revocation shall have effect from the moment it is made". (Emfażi tal-Qorti)

L-artikolu 366AUA (6) tal-kap, li huwa dak korrispondenti għal din ir-regola, ukoll jinsisti li " *Meta l-persuna miżmuma tagħżel li ma tfittixx assistenza legali l-Pulizija Eżekuttiva, l-uffiċjal li jkun qiegħed jinvestiga jew kull awtorità oħra għall-infurzar tal-liġi jew awtorità ġudizzjarja għandhom jirrekordjaw dan il-fatt bil-miktub fil-preżenza ta' żewġ xhieda u malli jsir dan tibda l-interrogazzjoni minnufih".* Il-liġi Maltija għalhekk b'differenza mid-direttiva ma tammettix rinunzja orali, iżda trid **tkun bil-miktub**, kif fil-fatt hi d-dikjarazzjoni rilaxxata mir-rikorrent.

Independentement minn kif ġiet trasposta d-direttiva fuq imsemmija fil-liġijiet tagħna, l-elementi biex jassiguraw li rinunzja għad-dritt ta' assistenza hija valida huma prinċipalment Dawn:

1. Li s-suspettat ikun ingħata informazzjoni ċara u suffiċjenti ,fi kliem sempliċi u li jinftiehem, xi jfisser li ir-rinunzja għad-dritt ta'assitenza u x'inhuma l-konsegwenzi meta jiġri hekk.

2. Li d-dikjarazzjoni ta' rinunzja trid tkun, fil-każ tal-liġi tagħna bil-miktub, li tispjega ċ-ċirkostanzi li fihom saret din id-dikjarazzjoni. Dawn għandhom ikunu reġistrati bil-mezz użat mill-pajjiż partikolari. Fil-każ tal-liġi tagħna kif aċċennat għandhom ikunu bil-miktub u b'ebda mod ieħor.

3. Li jiġi spjegat lis-susspetat li x'ħin irid ikun jista' jirtira din ir-rinunzja u li għandu jkun nfurmat espressament b'dan id-dritt u ċioe' l-possibilita' li jirtirha.

Minn eżami tad-dikjarazzjoni fuq imsemmija, jirrisultaw li l-unika ħaġa li jissemma' hija li r-rikorrent kellu dritt li jikkonsulta ma' avukat privatament anke wiċċ 'imb wiċċ (ara ukoll dok Kap a' fol 403 para A). Imkien ma hemm referenza għad-dritt li jkollu assitenza waqt l-interrogazzjoni. L-anqas ma jissemma' li ġie infurmat li seta', f'kull waqt tal-proċeduri jirtira din ir-rinunzja. Dan l-aħħar anke ġie issollevat mill-avukati tar-rikorrent (a' fol 308).

Issa jista' jkun minnu ukoll, li kieku r-rikorrent għażel li jikkonsulta avukat, seta' jikseb tempestivament dawn il-pariri, u għalhekk kien ikun f'posizzjoni aħjar biex japprezza xi tfisser li tirrinunzja għad-dritt ta' assistenza għalkemm huwa biss

ipotetiku kien ser jingħata dan il-parir. Imma l-Qorti tirrileva, li dan id-dritt jippresenta wieħed minn dawk l-istanzi, fejn l-Istat huwa mistenni li jagħti din l-informazzjoni, jekk mhux f'forma ta' parir, minħabba d-dmir posittiv tiegħu, li jassigura li ma jinkisirx dritt fundamentali (ara **La Cour européenne des Droits de l'Homme, Dalloz, Paris, coll. Connaissance du droit, Tieni edizzjoni, pg. 36 ta' Professor J.-P. Marguénaud).** L-Istat ma għandux biss id-dmir li ma jiksirx (dmir negattiv) iżda għandu ukoll attivament jassigura li ma jkunx hemm dan il-ksur (dmir posittiv) (ara fost oħrajn **Gaskin -vs- the United Kingdom, 23 June 1989, §41)**.

Kważi kważi, f'sitwazzjoni bħal dik li għandha quddiemha il-Qorti, l-Istat għandu jagħti dik l-informazzjoni sħiħa u bl-aktar mod ċar bl-istess mod li kien jagħti parir avukat tal-għażla tas-suspettat. Dan għaliex dak li tesiġi il-liġi ma hux xi dritt *ad hominem*, ċioe' b'referenza għall-każ partikolari, iżda għaliex huwa fundamentali f'Soċjeta' demokratika, li l-proċess akkużatorju, differentement minn dak prosekutorju, jrid ikun wieħed integru mill-ewwel mument li l-individwu jiġi in kuntatt bl-aġenti tal-Istat f'investigazzjonijiet u interrogatorji. Li kieku ma jkunx hekk, il-proċess kollu jista' jkun irreversabilment kontaminat bi stqarrija li tibqa' tiġri wara l-akkużat sal-mument tal-verdett bl-infuwenza kollha li din jista' jkollha fuq min ikun imsejjaħ biex jiddeċiedi.

Din l-osservazzjoni takkwista aktar piż fil-każ ta' ġuri, kif ser ikun il-każ li għandha quddiemha din il-Qorti, fejn min irid jiddeċiedi ma hux professjonalment imħarreġ fil-liġi biex japprezza il-punti legali involuti ta' x'jagħmel stqarrija tajba, għalkemm dan jista' jkun spjegat mill-Imħallef fl-

indirizz lil ġurija fl-ispjega tal-punti ta' liġi involuti fil-każ. Ir-rinunzja għad-dritt ta' assistenza għandha tkun mgħarbla bl-aktar mod skrupuluż għaliex iġġib fix-xejn dritt li jista' jkun determinanti fuq il-proċess kollu.

Dwar ir-rinunzja intqal li "*Some Article 6 guarantees, such as the right to counsel, being a fundamental right among those which constitute the notion of a fair trial and ensuring the effectiveness of the rest of the guarantees set forth in Article 6 of the Convention, require the special protection of the "knowing and intelligent waiver" standard established in the Court's case-law .However, this does not mean that an applicant needs to have a lawyer present in order to validly waive his or her right of access to a lawyer*"(**Fariz Ahmadov v. Azerbaijan, §§ 50" (Emfażi ta' din il-Qorti. Ara Dvorski v. Croatia [GC], § 101; Pishchalnikov v. Russia, § 77-79**). Irid jingħad ukoll li l-użu ta' formula stampata, bħal każ li għandha quddiemha din il-Qorti, tippresenta sfida sabiex jiġi aċċertat jekk it-test użat, jesprimiex tassew deċiżjoni infurmata u ħielsa, fis-sens li s-suspettat ikun qiegħed jifhem sewwa il-konsegwenzi legali ta' tad-deċiżjoni tiegħu (ara **Akdağ v. Turkey, § 54**)

Il-Qorti għalhekk qieset żewġ ċirkostanzi partikulari li fil-fehma tagħha jinċidu fuq il-punt ikkunsidrat. L-ewwel wieħed jirrigwarda il-fatt li meta l-ewwel darba ġie mistoqsi jekk il-basket fl-iskip kienx tiegħu huwa mill-ewwel wieġeb fin-negattiv (Ara xhieda ta' Pc 57 Matthew Buħaġiar a' fol 47). Il-fedina penali tiegħu hija waħda netta li tindika li ma kienx *hardened criminal*. Meta deher l-ewwel darba quddiem il-Qorti fl-24 ta' Settembru 2015 huwa kien assistit minn żewġ

avukati, iġifieri xi ħin talab għal assistenza ta'avukat altrimenti ma kienx ikun hekk assitit.

Il-Qorti hija indotta temmen li irrinunzja għad-dritt ta' assistenza għal avukat ma kienitx "*a knowing and intelligent waiver"* kemm minħabba iċ-ċirkostanzi tal-każ u kif ukoll għaliex ma jidhirx li saret spjega ċara ta' xi tfisser lir-rikorrent li immedjament wara ġie interrogat (ara a' fol 27 u 27 tergo). Anke minn dan l-aspett il-Qorti tħoss li kien nuqqas. L-istqarrija setgħet ittieħdet f'ħin ieħor aktar tard fl-istess ġurnata u mhux immedjatament wara, biex b'hekk persuna tkun tista' tirrifletti fuq ir-rinunzja (Ir-rinunzja saret fid-9.39 u l-istqarrija ittieħdet fil-10.00). F'dan il-ħin ir-rikorrent ried jixtarr ukoll l-ittra ta' drittijiet li ingħatatlu (a' fol 403). Din l-osservazzjoni hija ukoll desunta minn dak li tiddisponi id-direttiva inkwantu din tesiġi li il-persuna għandha tkun infurmata li fi kwalunkwe stadju setgħet tirtirha. Biex dan id-dritt ikun eżerċitat irid ikun hemm ħin ta' riflessjoni li fil-każ li għandha quddiemha din il-Qorti ma tantx jidher li kien hemm ħin għalhekk għar-raġuni diġa' spjegata.

Di piu', għalkemm fiż-żmien li ttieħdet l-istqarrija d-direttiva ma kienx għadha trasportata formalment fil-liġi maltija, xorta kien dritt tar-rikorrent li seta' jitlob li jkollu avukat waqt l-interrogazzjoni. Informazzjoni, li setgħet għamlet id-differenza kollha li kieku r-rikorrent kien jaf biħ. Dan qiegħed jingħad ukoll, għaliex fir-risposta numru 5 tiegħu l-Avukat tal-istat ukoll jgħid li "*id-direttiva 2013/48/UE dwar dritt ta' access ghal avukat, ghalkuntatt ma partijiet terzi u awtoritajiet konsolari fil-kaz ta' kustodja ilha tapplika mis-26 ta' Novembru 2013*" (a' fol 10).

Għalhekk din il-Qorti ma hiex ser tikkunsidra din ir-rinunzja bħala waħda tajba fil-liġi.

Kwantu għall-istqarrija fiha nnifisha l-Qorti ħadet inkonsiderazzjoni diversi ċirkostanzi tal-każ. Fl-ewwel lok irid ikun ribadit li prinċipju li ftit jiswa' meta jingħad li d-direttiva fiż-żmien li seħħ il-każ ma kienitx għadha parti mir-reġim legali. F'dan ir-rigward il-Qorti Kostituzzjonali ikkumentat hekk:

"Kien id-dmir tal-Gvernijiet differenti matul is-snin li jaġġornaw ruħhom mas-sentenzi tal-Qorti Ewropea u ma jistennewx sal-2016 sabiex jintroduċu disposizzjoni fil-Kodiċi Kriminali li s-suspettat għandu jedd għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni li ssir meta jkun fil-kustodja tal-pulizija. Emenda li saret sabiex tittrasponi d-disposizzjoni tad-Direttiva 2013/48/UE tal-Parlament Ewropew (ara Art. 355AT tal-Kodiċi Kriminali), li fost miżuri oħra assigurat id-dritt tas-suspettat għall-assistenza ta' avukat waqt l-interrogazzjoni mill-pulizija" (Ara **Sentenza tas-27 ta' Jannar, 2021 fl-ismijiet-Morgan Onuorah -vs- L-Avukat tal-Istat**).

Ir-rikorrent ma ammettiex mill-ewwel, anzi kif diġa' aċċennat kien ċaħad li s-sustanza li kienet tiegħu (a' fol 28 tergo). Li ħlief għal l-istqarrija inkwistjoni, ma jidhirx li hemm provi diretti salv għal dak li qalu l-familjari, mhux taħt ġurament, dak in-nhar tal-inċident inkwistjoni. Kif diġa' jemerġi mill-kumpilazzjoni, issa dawn il-familjari, l-aħwa ma ridux jixdhu kontra ħuhhom u l-omm kontra il-bin. Huwa minnu li skond artikolu 632(2) tal-kap 9 tal-liġijiet ta' Malta dawn huma xhieda kompetenti iżda kompellabbli skond id-diskrezzjoni tal-Qorti. Pero' din il-

Qorti trid timxi fuq dak li għandha quddiemha u mhux fuq dak li jista' jiġri aktar 'l quddiem fil-proċeduri tal-ġuri.

Di piu', kif diġa' aċċennat, mill-fedina penali tiegħu huwa ċar li r-rikorrent ma hux kriminal inkallit (*hardened criminal*). Dan ma jfissrix b'daqshekk, li din il-Qorti qed tapprova dak li rejalment seta' ġara, iżda qed tagħmel din l-osservazzjoni bħala parti mill-eżerċizzju ta' evalwazzjoni tal-punti legali li qed ikunu trattati.

Ma hemm ebda prova li r-rikorrent, li kellu 20 sena meta tressaq, kien vulnerabbli f'sens dejjaq tal-kelma, iżda minn naħa l-oħra, l-anqas ma jidher li kellhu l-esperjenza tal-ħajja biex jirrejalizza x'setgħu jkunu il-konsegwenzi tal-istqarrija li rrilaxxja. Di fatti fl-istqarrija tiegħu ma kienx biżżejjed li ammetta, iżda mar lill-hin minn hekk għax saħansitra qal kemm kien bi ħsiebu jagħmel qliegħ. Il-Qorti hija konvinta li bl-assistenza ta' avukat l-istorja setgħet ħadet triq oħra.

Fis-sentenza tal-ECHR fl-ismijiet ta' **Beuze -vs- Belgium [Grand Chamber] tad-9 ta' Novembru 2018** dik il-Qorti osservat li sabiex jintlaħaq l-għan ta' l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni hemm tlett rekwiżiti minimi li ġejjin:-

"First, as the Court has already stated above (ara paragrafu 124 tas-Sentenza), suspects must be able to enter into contact with a lawyer from the time when they are taken into custody. It must therefore be possible for a suspect to consult with his or her lawyer prior to an interview (see Brusco, cited above, § 54, and A.T. v. Luxembourg, cited above, §§ 86- 87), or even where there is no interview (see Simeonovi, cited above, §§ 111 and 121). The lawyer must be able to confer with his or her client in private and receive confidential instructions (see

Lanz v. Austria, no. 24430/94, § 50, 31 January 2002; Öcalan, cited above, § 135; Rybacki v. Poland, no. 52479/99, § 56, 13 January 2009; Rik. Kost. 32/15/1 15 Sakhnovskiy, cited above, § 97; and M v. the Netherlands, cited above, § 85).

Secondly, the Court has found in a number of cases that suspects have the right for their lawyer to be physically present during their initial police interviews and whenever they are questioned in the subsequent pre-trial proceedings (see Adamkiewicz v. Poland, no. 54729/00, § 87, 2 March 2010; Brusco, cited above, § 54; Mađer v. Croatia, no. 56185/07, §§ 151 and 153, 21 June 2011; Šebalj v. Croatia, no. 4429/09, §§ 256-57, 28 June 2011; and Erkapić v. Croatia, no. 51198/08, § 80, 25 April 2013). Such physical presence must enable the lawyer to provide assistance that is effective and practical rather than merely abstract (see A.T. v. Luxembourg, cited above, § 87), and in particular to ensure that the defence rights of the interviewed suspect are not prejudiced (see John Murray, cited above, § 66, and Öcalan, cited above, § 131). ...

In addition to the above-mentioned aspects, which play a crucial role in determining whether access to a lawyer during the pre-trial phase has been practical and effective, the Court has indicated that account must be taken, on a case-by-case basis, in assessing the overall fairness of proceedings, of the whole range of services specifically associated with legal assistance…. (see Hovanesian v. Bulgaria, no. 31814/03, § 34, 21 December 2010; Simons, cited above, § 30; A.T. v. Luxembourg, cited above, § 64; Adamkiewicz, cited above, § 84; and Dvorski, cited above, §§ 78 and 108).”

Din il-Qorti qieset iċ-ċirkostanzi tal-każ, partikolarment li qabel l-interrogazzjoni ma ġiex spjegat lir-rikorrent li seta' jkollu avukat **<u>waqt</u>** u mhux biss qabel l-interrogatorju abbinat ma' din, l-anqas ma ġie infurmat li **<u>seta' x'ħin irid jirtira r-rinunzja</u>**.

Dan qiegħed jingħad anke fid-dawl li l-istqarrija hija l-uniku prova rejali u tanġibbli li għandha l-prosekuzzjoni kontra r-rikorrent. Ma tarax kif, jekk titħalla l-istqarrija inkwistjoni intatta u fl-atti, qatt ir-rikorrent jista' jkollu smiegħ xieraq kif iridu l-artikoli 39 u 6 tal-Kostituzzjoni u tal-konvenzjoni rispettivament.

Għalhekk b'mod konsonanti, kemm mal-ermenautika lokali u wisq aktar dik Konvenzjonali, fiċ-ċirkostanzi tal-każ, il-Qorti ser tkun qiegħda tilqa' it-talbiet tar-rikorrent.

<u>Decide:</u>

Għaldaqstant għar-raġunijiet fuq imsemmija din il-Qorti qiegħda taqta' u tiddeċiedi r-rikors bil-mod segwenti:

Tilqa' l-ewwel talba rikorrenti u tiddikjara li minħabba l-fatt li r-rikorrent ma kellux assistenza legali waqt l-arrest u l-interrogazzjoni tiegħu, ġew leżi d-drittijiet fundamentali tiegħu għal smiegħ xieraq kif sanċiti fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem.

Tilqa' it-tieni talba rikorrenti u tordna li l-istqarrija mertu ta' din is-Sentenza tiġi mneħħija mill-proċeduri ta' l-Att ta' akkuża numru 12/2019 quddiem il-Qorti kriminali u tidderiġi lill-istess Qorti sabiex ma tħalli li jsir ebda referenza għaliha

fix-xhieda li ser titressaq u filwaqt li referenza għaliha f'xhieda li diġa' ittieħdet tiġi injorata u skartata.

Spejjeż ta' dawn il-proċeduri għall-intimat.

Imħallef Toni Abela

Deputat reġistratur